

Kirkko ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen saareke*

Missä ovat sen tulevaisuuden mahdollisuudet ja rajat?

Viime vuosina ovat monet yhteisöt tehneet tulevaisuuden suunnitelmiaan kohti vuotta 2000. Tällaista työskentelyä käydään parhaillaan myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kirkko etsii teitä ja toimintatapoja, joilla se vuosituhannen vaihteessa voisi edelleen olla tärkeä osa suomalaisten elämää. Menetelmäkysymysten ohella pohditaan kirkon sanoman mahdollista uutta painottamista.

Kirkko ei voi suunnitella tulevaisuuttaan erillään yhteiskunnasta eikä sen kehityksestä. Päinvastoin kirkon elämään vaikuttavat samat lainalaisuudet kuin muuhunkin yhteiskuntaan. Vaikka luterilaisella kirkolla onkin uskonnollisen elämän valta-asema Suomessa, sen toiminnan mahdollisuudet ja esteet ovat nähdäkseni monessa kohdin rinnastettavissa mihin tahansa uskonnolliseen yhteisöön.

Olen tutkimuksessani selvittänyt Kansanlähetyksen alueellista leviämistä. Kansanlähetyksen on kirkon sisällä toimiva herätysliike, joka 1960-luvun puolivälistä alkaen on leviittänyt toimintaansa suurimpaan osaan Suomea. Tämän leviämisen tarkastelu antaa viitteitä koko kirkonkin toiminnan mahdollisuuksien ja rajojen näkemiseen.

Vaikutteiden hierarkkinen leviämismalli

Seutus suunnittelun yhteydessä on Suomen paikkakunnat luokiteltu viiteen ryhmään sen perusteella, miten laajalta alueelta niiden palveluja tullaan käyttämään. Luokittelun taustalla on ajatus valtakunnan hierarkkisesta rakenteesta. Siinä perustoiminnot hoidetaan lähiyhteisössä. Erikoispalveluja koskevien vaatimusten kasvaessa joudutaan hakeutumaan yhä suurempiin asutuskeskuksiin. Näin tie kulkee haja-asutusalueelta taajamaan, lähikaupunkiin, maakuntakeskukseen ja lopulta Helsinkiin.

Palvelujen käyttöä koskeva vaikutusalueverkosto toimii myös uusien ideoiden leviämässä. Tällöin kuitenkin kulkusuunta on vastak-

kainen. Kovinkin erilaisten asioiden on siten todettu Suomessa kulkevan hierarkkista tietä alaspäin eli suurista kohti yhä pienempiä keskuksia. Tutkittuina esimerkeinä voisi mainita vaikkapa rotariiliikkeen, kuntien matkailuesitteiden valmistamisen ja seurakuntien päiväkerhotoiminnan. Eikä Kansanlähetyksenkään leviäminen poikennut tästä mallista.

Hierarkkiseen leviämiseen vaikuttaa luonnollisesti suurten asutuskeskusten muita paremmat resurssit. Siellä on sekä ideoiden kehittäjiä ja kauppaajia että niiden omaksumiselle tarvittavan laaja asukas pohja. Hyvät resurssit eivät kuitenkaan riitä takaamaan leviämistä. Tarvitaan ympäristö, joka sallii uuden omaksumisen.

Suurissa asutuskeskuksissa ihmisten elämä on siinä määrin yksityistynyt, että uusia vaikutteita uskalletaan ottaa vastaan. Tämä on ollut ilmeinen edellytys monienkin uskonnollisten uudistusten liikkeelle lähdölle. Kirkon kannalta höllentyneiden sosiaalisten siteiden kääntöpuolena voidaan nähdä jäsenyydestä eroamiskynnyksen madaltuminen.

Ympäristön sallivuuden merkitystä uuden idean vastaanottamiselle ilmensi tutkimukseni kaksi havaintoa. Hierarkkiseen järjestykseen nähden »liian nopeat» omaksumat sijaittivat rautateiden asemapaikkakunnilla, jonne vuosien kuluessa oli tullut mitä erilaisempia uusien aatteiden kauppaajia. »Liian myöhään» omaksuneet olivat taas kooltaan pienten paikkakuntien vyöhykkeellä, joka kulkee Turusta Jyväskylän ja Oulun kautta Lappiin. Koko tällä alueella sosiaaliset siteet ja niiden myötä keskinäinen kontrolli ovat erityisen vahvat.

Pääkaupunkiseudun ja suurten maakuntakeskusten aseman ymmärtäminen kirkonkin vaikutusalueverkoston tärkeimpinä keskuksina nostaa niissä tehtävien ratkaisujen merkityksen uuteen arvoon. Kirkko on näihin asti pitäytynyt toiminnassaan maaseutumaisen yhteiskunnan malleissa, koska siellä kirkon asema on ollut vankin. Tulevaisuutta ajatellen ratkaisut kuitenkin tullaan tekemään kau-

pungeissa. Kirkon kannalta on tärkeää, että se itse aktiivisesti työstää nämä kaupunkikulttuurin sidotut toimintamallinsa. Toisena vaihtoehtona kun on elämästä sivuun jääminen.

Kansanlähetykseen kuuluneiden suuri enemmistö on ollut lähtöisin voimakkaasti uskonnollisista kodeista. Neljä viidesosaa luonnehti joko isäänsä tai äitiänsä uskovaiseksi. Lähes kaikki olivat lapsena käyneet pyhäkoulua. Hyvin vastaanlainen tilanne on todettu eräissä muissakin voimakkaasti uskonnollisissa ryhmissä kuten lestadiolaisten, evankelisten ja körttiläisten keskuudessa.

Heikosti uskonnollisissa kodeissa kasvaneiden puuttuminen nimenomaan Kansanlähetyksen ystäväjoukosta herättää kiperiä kysymyksiä. Erityisesti 1960- ja 1970-luvulla Kansanlähetyksen nimitäin pyrki tietoisesti tavoittamaan uskolle vieraita ihmisiä. Heitä etsittiin kuppiloista, uimarannoilta, kadunkulmista ja tanssilavoilta. Heitä ajatellen pystytettiin herätyskokouksia. Puhe-etiäisyysdelle usein päästiinkin, mutta se ei johtanut Kansanlähetykseen liittymiseen.

Mitä johtopäätöksiä edellä sanotusta tulisi vetää? On liian helppohintaista sivuuttaa se toteamalla, että Kansanlähetyksen lähestymistapa ei ollut hyvä. Toisaalta kirkon mahdollisuuksien rajaaminen vain voimakkaasti uskonnollisiin koteihin on kohtuuton.

Kristillisen uskon tueten minkä tahansa maailmankatsomuksen rakentaminen vaatii pitkän ajan. Tämä vuosien työ on käytännössä helpoin suorittaa lapsena, jolloin se voi tapahtua tavallaan huomamatta. Aikuiselle kristillisen uskon opettelu aakkosista alkaen on usein liian vaivalloinen ponnistus, vaikka tätä kohtaan tuntisiikin mielenkiintoa ja tarvetta. Siksi vasta aikuisena uskon kanssa kosketuksiin tulleiden määrä on niin vähäinen.

Kirkon työssä panostetaan eri ikäkausista jo nyt eniten lapsiin. Erityisesti päiväkerhoihin uhrataan niin varoja, aikaa kuin työvoimaa. Myös kerho-, partio- ja pyhäkoulutoiminta saavat kirkon elä-

* lectio praecursoria

mässä keskeisen sijan. Joudutaan kuitenkin kysymään, voitaisiinko panostusta vieläkin kasvattaa ja suunnata se sisällöllisiin kysymyksiin.

Edellisten sukupolvien aikana lasten uskonnollisesta kasvatuksesta huolehti ennen muuta koti. Nyttemmin kasvatustehtävä on siirretty seurakunnan ammatti-ihmisille kuten päiväkerhotädille, kerhonohtajalle ja pyhäkoulunopettajalle. Iltarukouksen opettamisessa ja lapsen uskontoa koskeviin kysymyksiin vastaamisessa kirkko on jättänyt vanhemmat tarpeellista tukea vaille. Eikö kirkon yhtenä konkreettisenä tulevaisuuden tavoitteena voisi olla rohkaisua ja opettaa tämä sukupolvi rukoukseen lastensa kanssa iltarukouksen?

Kristillisen uskon merkityksensä käytävissä keskusteluissa viitataan usein tietyllä haikeudella kolmannen maailman kirkkoihin. Sielä kirkko on osa jäsentensä koko elämäntilannetta. Se antaa tarvittaessa avun niin hengelliseen hätään kuin koulutus-, terveys- ja vaikkapa maanviljelyynkin ongelmiin. Tällaisessa kokonaisvaltaisessa toiminnassa on sanottu olevan kolmannen maailman kirkko-

jen nopean ja jatkuvan kasvun voima.

Suomalaisen yhteiskunnan eriydyttyä kunta ja valtio ovat ottaneet hoitaakseen vuosisatojen ajan kirkolle kuuluneita tehtäviä. Yleisesti hyväksytyyn käsityksen mukaan kirkon tehtäväksi on näin ollen jäänyt vain ihmisen Jumala-suhteen hoitaminen. Tällainen yhteiskunnasta irrottautuminen ei kuitenkaan liene mahdollinen. Jokaisella uskonnollisella yhteisöllä on myös paikka ja tehtävä osana ihmisten elämän kokonaistilannetta. Näin on myös Kansanlähetyksessä.

Kansanlähetyksen on erittäin voimakkaasti korostanut »tärkeimpään keskittymistä», millä on tarkoitettu ihmisen syyllisyyskysymyksen käsittelyä. Kadotukseen kulkevat pitää »synnin unesta herätellä» ja ohjata armahtavan Vapahtajan luo. Erityisesti alkuvuosi-
naana Kansanlähetyksen voimakkaasti kritisoi kirkkoa tämän tehtävän laiminlyönnistä.

Pelastussanomaa keskittänyt Kansanlähetyksen on kuitenkin, ilmeisen huomaamatta, laajentanut reiviiriään kattamaan liikkeeseen kuuluvien koko elämäntilanteen. Se on ohjannut aviopuolison valin-

taa, yhteiskuntamoraalia, poliittisia mielipiteitä, ystävyysuhteita ja taloudellisia ratkaisuja. Siinä lie-
nee piillyt sen voima.

1960-luvun lopulla Kansanlähetyksen, kannattajakuntansa koko elämäntilannetta hallitsevana, toimi heille välineenä yhteiskunnalliseen rakennemuutokseen sopeutumisessa. Kun rakennemuutos hiljeni, myös Kansanlähetyksen voima väheni. Sille ei ollut enää samaa tarvetta tietyn elämäntilanteen kokonaisuuden hahmottajana.

Kansankirkko ei voi olla jäsenilleen sillä tavoin koko elämäntilannetta hallitseva kuin herätysliike kannattajakunnalleen. On kuitenkin korostettava, että kansankirkollakin on asema sekä jäsenistönsä että yhteiskunnan elämän kokonaistilanteessa. Tämän aseman laajuudesta ja merkittävydestä riippuu ennen muuta kirkon tulevaisuus.

Monet ovat halukkaita antamaan kirkolle vain lasten uskonnollisen sosiaalistajan ja elämän taitekohtiin sijoittuvien rituaalien hoitajan osan. Siihen ei kirkon kuitenkaan pidä tyytyä.

Juha Kauppinen